

ИНТЕРКУЛТУРАЛНОСТ

КУЛТУРА И КУЛТУРНИ ИДЕНТИТЕТ

Шта је то култура ?

Појам културе је веома комплексан и широк, а схватање културе се разликује од једног до другог друштва и историјског периода.

Опште је прихваћено да култура обухвата „Културу” као високу културу, и „културу” као свакодневну културу. Високу културу чине најзначајнија уметничка достигнућа у области сликарства, вајарства, музике, архитектуре, књижевности, поезије, позоришта, филма. Свакодневну културу чине обичаји и навике по којима живимо - култура становања, поздрављања, саобраћаја, гостопримства, породичних односа, радне навике.

Док су раније дефиниције културе узимале у обзир углавном високу културу, савремено схватање културу сагледава у најширем смислу, као скуп вредности, уверења и норми које чине наш идентитет. Идентитет је један од основних појмова који се везују за културу. У свакодневном животу, идентитет неке особе или друштвене групе препознајемо и одређујемо по њеној култури.

Културни идентитет

Савремено друштво састоји се од више група или заједница, од којих свака поседује свој културни идентитет. Културни идентитет је особеност и самосвојност у испољавању културе сваке људске заједнице. Важна компонента идентитета, која је за велики број људи данас једна од основних, јесте национални идентитет, а односи се на језик, традицију, културно наслеђе и осећање националне припадности.

Различитост по основи националне културе и идентитета, међутим, није једина, а често ни најистакнутија различитост. Сва савремена друштва, укључујући и наше, сусрећу се са многим различитостма које се испољавају као културне посебности и везују за одређене социјалне групе - пољопривредници, студенти, радници, војска..., за религијске, расне, генерацијске, полне, субкултурне, регионалне и урбано – руралне и многе друге разлике.

Најчешћи основ за појављивање конфликта, сукоба и дискриминације су:

- социо-економске разлике (видљиве социјалне разлике - сиромаштво или богатство, разлике у стилу живота, одећи, понашању, статусним симболима; групе које су дискриминисане су: видљиво сиромашни, видљиво слабијих статусних симбола - марка патика, мобилног, одеће ..., слабије обучени, „немаркирани”)

- пол : реакције на женски пол, мачо или анти-мачо мушки модел
- субкултурни миље (одступање од вредносног стереотипа - друга мода, друга музика, други фудбалски клуб; вршњаци који уче, не шминкају се, нису агресивни, не слушају фолк, повучени)
- етничка припадност (агресивно понашање према другим националностима, физички сукоб између група различитих националност)
- градско-сеоска припадност (доминација урбаног вредносног модела, ниподаштавање младих из руралних средина; негативне реакције на особе из мањих средина, „сељаке”, дођоше, нове у граду, ученике из других места, контра-модел је супериоран и недостижан урбани појединац или група)

ИНТЕРКУЛТУРАЛНОСТ И ИНТЕРКУЛТУРАЛНО УЧЕЊЕ

У сусрету више култура, како на личном тако и на нивоу друштва, непоштовање културних посебности и различитости често доводи до конфликта.

Зашто се не поштује културни идентитет различитих група?

Да би заштитило своје устаљене вредности и одржало постојећи поредак друштво производи стереотипе са једноставним или веома сведеним културним идентитетом, који чине да мислимо да знамо оно што уствари не познајемо. Стереотипи лако прелазе у предрасуде, а када имају етичку димензију отварају пут дискриминацији као понашању које, потцењујући вредности других особа, група или читавих народа, ограничава или укида њихова права, и често води у конфликте и насиље.

Треба рећи да су стереотипи потребни друштву и људима, јер олакшавају оријентисање у сложенем и захтевном свету, али мора се имати у виду да чињенице (из историје или из живота) најчешће превазилазе или оповргавају стереотипе, а посебно да нас не базирање на културне особности и удаљава од стварности, води у стварање предрасуда и могуће конфликте.

Заговорници културне хегемоније тврде да се конфликт спречава отклањањем разлика. Заговорници културног плурализма залажу се за неговање различитости и трансформацију конфликта у дијалог међу културама.

Интеркултуралност

Како би превазишла конфликт, савремена друштва улажу велике напоре у развој интеркултуралности. У контексту интеркултурних сусрета конфликт се схвата као „доживљена и/или стварна неусаглашеност вредности и очекивања између две или више

страна из различитих култура”. Отворена размена између појединаца и група различитог етничког, културног, верског и језичког порекла и наслеђа, уз разумевање и уважавање сугерише да људи из различитих култура могу и треба да уче једни од других.

У Европи којој припадамо и чија су нам културна и друштвена кретања најближа, пратимо два узајамно конфронтрана тренда: - инсистирање на људским правима као ултимативној вредности, нарочито када се ради о појединцима или групама које због своје различитости имају проблеме да се остваре у друштву и као такви буду прихваћени и тренд у коме се носиоци традиционалних културних образаца осећају угрожено и настоје да их одбране. Интеркултуралност је место сусрета та два концепта.

Важно је интеркултуралност раздвојити од мултикултуралности, јер се ова два појма често мешају иако су битно различити.

Док интеркултуралност отвара могућност успостављања односа између група које припадају различитим културама и изражава веровање да се људи путем контаката обогаћују и развијају, мултикултуралност означава постојање више различитих култура које живе једне поред других на истом простору у пасивној коегзистенцији без много интеракције.

Интеркултуралност тежи развијању начина живота у мултикултуралном друштву кроз социјалну интеракцију и изградњу разумевања, узајамног поштовања и недискриминације међу припадницима различитих култура. Интеркултуралност претпоставља отвореност, знатижељу у сусрету са непознатим, спремност на промену и због тога тежи да промовише и развије флексибилнији став према културним различитостима у циљу препознавања основних одлика људске природе као нечега заједничког.

Мултикултуралност, међутим, негује традиционалне, за своју етничку групу карактеристичне аспекте културе, као што су језик, обичаји, вера, ношња, гастрономија. Мултикултуралност уважава постојање, прихватање или бар толеранцију међу различитим културама и то сматра богатством и квалитетом савременог света, али, за разлику од интеркултуралности, не инсистира на неопходности њихове интеракције.

Шта је интеркултурално учење?

Како научити интеркултуралне ставове и понашање?

Пре свега, свако од нас треба да познаје сопствену културу, да бисмо били способни да разумемо културе других.

Интеркултурално образовање се не предаје као предмет у школи, јер се интеркултурално знање не преноси класичним наставним поступцима. Професор др. Буркхард Милер каже да то није „учење” у оном смислу како се учење третира у настави. Принцип успешне наставе је концентрација и фокусирана пажња на садржај неке наставне јединице. Можемо учити стране језике или можемо стицати знања о другим културама.

Насупрот томе у процесу интеркултуралног учења увек се ради о сусрету ја и Други, о разумевању различитости и потреба Другога, јер нису само сви људи слични, већ је и сваки човек различит, чак и кад станује у истој улици, иде у исто одељење или припада истој породици.

Интеркултурално учење почива на личном искуству. Оно се стиче као искуство које се постепено развија – од унапређења интеркултуралне осетљивости, преко познавања других култура и њихових вредности, до способности интеракције са другим културама. Зато се уместо термина интеркултурално образовање користи термин интеркултурално учење.

Професор Милер сматра да интеркултурално учење није „ослобађање од предрасуда”, већ свест о сопственим предрасудама да су неке културе више, а друге мање вредне. Интеркултурално учење је начин живота, управо као што је начин живота и затварање у односу на све што је страно и непознато. То је процес који често није ни лак ни безболан. Како бисмо превладали тензију која обавезно прати интеркултурални сусрет и често има карактер интеркултуралног шока неопходно је да у нашем фокусу буде радозналост и осетљивост за појаве које у другом културном обрасцу представљају нешто обично и свакодневно, а што у светлу сопственог етноцентризма (посматрања света условљеног сопственом културом), доводи у најмању руку до чуђења, неодобравања, негодовања, а неретко и интензивнијих осећања неслагања.

Интеркултурално учење се дешава кад људи који имају различит културни образац а нешто раде заједно (нпр. једу, дискутују) допуштају себи да буду знатижељни, изненађени, па чак и иритирани. Ако допустимо себи да сазнамо шта ће се догодити и како ћемо се понашати у случају неке неугодности то значи да смо допустили себи да из зоне комфора уђемо у зону ризика. Процес интеркултуралног учења се не завршава искуством у зони ризика. Напротив, оно се дешава тек кад се одмакнемо од места и тренутка „сусрета” и када размислимо. То је ретроактивно учење – учење са продуженим деловањем.

Од нас се, такође, очекује да проверимо сопствени поглед на свет и живот. Такав приступ чини да оснажујемо своју способност да према сопственој, али и другим културама и традицији заузимамо критички однос. Наиме, у интеркултуралном учењу преиспитује се

све оно што узимамо „здрово за готово“ . Кроз овај процес често ћемо открити своје заблуде о другима, и биће нам потребан напор да то прихватимо. Може нас зачудити, па и револтирати начин како други виде нас. Биће нам потребан напор и то да прихватимо. Процес учења водиће нас кроз превазилажење слике о себи и другима и склоности да олако доносимо суд до постепеног прихватања различитих културних мерила о вредностима и свету.

Скептици се плаше да интеркултурални приступ животу неизоставно води опасности од губитка традиционалног, националног идентитета и апсолутизацији индивидуалног идентитета.

Напротив!

Интеркултурализам почива на уважавању различитости, па самим тим и на уважавању националног и етничког идентитета, језика, сопствене историје, и ставља их у активан и конструктиван однос са другима на претпоставци да су различити, а једнако вредни.

Ако умемо да препознамо и користимо културне разлике као могућност за учење, ако имамо свест о себи као о комплексном културном бићу и свест о утицају који култура којој припадамо врши на наше мишљење и понашање, интеркултурално учење може бити велики изазов како за лични, тако и за групни (колективни) идентитет. На тај начин најбоље обогаћујемо себе, развијамо самопоштовање, поштовање и разумевање сопствене културе и културе других.

Не треба заборавити да су увек појединци ти који се сусрећу, а не културе.

Педагошко-психолошка служба